

ASPECTS OF DIGITALIZATION IN CIVIL PROCEEDINGS

АСПЕКТИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Olena Perunova¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-531-0-39>

Abstract. Digitalization for civil proceedings is still a new form of law enforcement activity, which will undoubtedly affect the content and form of civil procedure, as well as certain institutions of civil proceedings and the general principles of civil procedure, may to some extent simplify the specific legal actions of participants to civil procedure, and may lead to a radical new format of the procedural form (its regulatory fixation in the Code of Civil Procedure of Ukraine). In its proceedings, civil proceedings use certain legal facts that generally assess the content of the procedural form for each court case. Evidence itself in the principles of the Civil Procedure Code of Ukraine has acquired requirements that can characterize the inherent nature of its use and importance for civil proceedings, including, first of all relevance of evidence; rule of availability of means of proof; admissibility of means of proof; relevance of evidence; reliability of evidence; sufficiency of evidence; standard of proof; rules of presentation of evidence; discovery of evidence by the court; burden of proof; distribution of burden of proof; exemption from proof; presumptions and evidentiary activities; “forms” of electronic evidence; original electronic document; printouts of electronic correspondence, Internet pages; video recording; screenshots of messages from a phone and tablet, printouts from Viber; evaluation of electronic evidence; reclamation of original electronic evidence. *The purpose.* There is a need to analyze the impact of the digitalization of the judicial system on the procedural form and content of civil proceedings. *Methodology* is based on a formulated and well-founded understanding of such a modern phenomenon as the digitalization of the judicial system, which we observe as a trend in future court proceedings, leading to a certain transformation

¹ Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Accounting and Auditing,
Kharkiv National Automobile and Highway University, Ukraine

of the procedural form of civil proceedings, to transform it into a more electronic format, conducting a case remotely, drafting an email, maybe a voice or text message, correspondence, etc. *Results* at the current stage of development of digitalization and its use in the form of a procedural form of civil proceedings should be perceived, in our opinion, as a form that should help in the consideration of the case, facilitate the procedural actions of the participants in the trial and not make it difficult to procedural actions of the court itself, the electronic form should be a more perfect condition, because the errors that may occur in such a court will somehow contribute to the quality of the judicial system, the issuance of court decisions, which will require review of such cases. *Practical implications.* One of the key trends is the preparation and implementation of the latest technologies in the functional activities of the court, the opportunity for participants to be more aware of the introduction of artificial intelligence and the latest understanding of the use of digitalization. *Value/originality* that the Code of Civil Procedure of Ukraine does not yet reflect in the full regulatory sense, the legal coexistence and understanding of the electronic format of the proceedings with the procedural interdependence of the content and form of civil proceedings in its classical (regulatory) formulation in the Code of Civil Procedure of Ukraine.

1. Вступ

Зрозуміло, що держава сьогодні представляє дуже потужний механізм, як форма застосування багатьох форм регулювання всіх процесів як зовні так і внутрішнього. Одною з головних явищ нашого часу є використання формату так званої цифровізації, що набуває обертів у різних галузях діяльності людства і суспільства.

Не виключенням залишається застосування цифровізації в форматі судової системи. Нас цікавить саме розуміння електронного правосуддя у цивільній формі цивільного судочинства, оскільки суди сьогодні є тим інструментом, які можуть здійснювати розгляд цивільних справ в режимі дистанційного формату та за допомогою різної купи електронних сполучень, електронних доказів та взагалі це законодавчо представлено і затверджено у новій електронній системі ведення судового розгляду ЄСІТС (Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система).

Ця праця уявляє собою можливість зазирнути і поглянути на де які нюанси і специфіку використання електронних складових цивільного процесу, адже вважаємо, що це запровадження вже є невідривною частиною судової діяльності, що призначена скорочувати та надавати нові більш прогресивні уявлення і погляди на застосування законодавчої бази в контексті цифровізації такого явища. Можна з повним затвердженням визнати, що подалі розвинення та розвиток діяльності суду і учасників судового процесу так чи інакше буде пов'язано з застосуванням і запровадженням новітніх технологій, що призвані спростувати ведення цивільної справи, це може бути, наприклад дія пов'язана з представленням електронних доказів, можливістю електронних підписів, дачі судових показань дистанційно і т. і.

Отже, ми не можемо уникнути того, що вже закладено в основу ведення цивільного судочинства з дотриманням класичного ведення цивільного процесу, поки ми не можемо відмовитися від нього і набути в форматі електронного запровадження, що робить лише достатньо початкові кроки і вимагає нових знань від судової системи, працівників, оформлення такого розгляду і певної оптимізації при виконанні на практиці. В результаті чого уже сьогодні виникають різні питання та правові спостереження з боку різних науковців, але ж головною ціллю такого запровадження залишається все ж таки головне – це винесення законного і обґрунтованого судового рішення і дотримання головне, законодавчої бази.

2. Використання цифровізації у цивільному судочинстві

Безперечність прояву сучасності, це можливість реагувати на глобальні та стрімкі зміни у суспільстві та державі в цілому, не оминуло такого уявлення і правового запропонування зовсім новітній підхід до прийняття та розгляду цивільних спорів, як система ЄСІТС (Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система), яка виникла під впливом сприятливих для неї об'єктивних обставин життєвого прояву існування людства на міжнародному та національному рівні суспільства.

Очевидно, що судова система Україна налаштовується на нову трансформацію ведення і розгляду цивільних спорів, це вже не є питанням начального розуміння, це вже питання, які позначені у певних норма-

тивно-правових актах, таких наприклад, як Закон «Про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему», що визначає певний порядок ведення таких справ в електронному форматі, тобто процесуальна форма цивільного судочинства набуває нових правових якостей і процесуальних застосувань при вирішенні цивільного спору.

Розглядаючи питання цифровізації ми стинаємося з різноманіттям цього поняття, одним з таких висловлювань є те, що цифровізація – це поступове перетворення усіх державних послуг на зручні он лайн – сервіси, які повинні зменшити бюрократію та корупцію у державних установах.

На нашу думку, цифровізація для цивільного розгляду справи, це все ж таки нова форма правозастосовній діяльності, що безперечно буде впливати на зміст і форму цивільного процесу, а також на окремі інститути цивільного судочинства і на загальні принципи цивільного процесу, може деяким чином спростити конкретні правової дії учасників цивільного процесу, це може привести до радикального нового формату процесуальної форми (її нормативної фіксації у ЦПК України).

Слід зазначити, що ЦПК України, ще не відображає в повному нормативному сенсі, правове співіснування і розуміння електронного формату ведення процесу з процесуальною взаємозалежністю змісту і форми цивільного судочинства в її класичному (нормативному) закріпленні у ЦПК України, тому від того припадає на думку провести деякі наукові спостереження цих взаємозв'язків, як новітнього правового явища, що тепер вимушене співіснувати і взаємозалежати, що буде вимагати від суду, як специфічного учасника судового процесу вищої ступені майстерності ведення такої цивільної справи з використанням головних засад та правових інструментів процесуальної форми цивільного судочинства і нових правових підходів в веденні конкретної цивільної справи.

Тому є питання, які перш за все стосуються ведення цивільної справи відносно територіальної підсудності, адже відео зв'язок сьогодні дозволяє не прив'язуватися до конкретного суду, а значить дає можливість учасникам цивільного процесу вибрати конкретного суддю, якій погодиться вести цю справу, не будемо забувати про малозначні спори, які однозначно можливо розглядати в он лайн режимі, зменшать навантаження на загальну судову систему.

Система ЄСІТС має багато можливостей, які вже надані законодавчо, це можливість реєструватися он лайн, подавати процесуальні акти-документи в електронному форматі; направляти судом усіх процесуальних актів-документів, в тому числі рішень суду учасникам судового процесу до їхніх електронних документів; участь у судовому засіданні в режимі відео конференції поза межами приміщення суду; створення протоколу судового засідання; оформлення судових рішень в електронному форматі; викладення виконавчих листів в електронному форматі.

Адже, вона є тим механізмом сучасності для судової системи України, яка дозволяє полегшити та прискорити розгляд цивільних справ саме у форматі он лайн та вести повноцінний цивільний розгляд з винесенням судових постанов і пояснень учасників судового процесу, це робить цю електронну систему взаємозалежною від класично – правового розуміння процесуальної форми цивільного судочинства, та можливо зауважити, що в майбутньому зовсім може замінити її правове розуміння.

Таким чином, виникає необхідність проаналізувати вплив, який оказує цифровізація судової системи на процесуальну форму та зміст цивільного судочинства.

Проблематика цифровізації цивільного судочинства, незважаючи на її достатньо сучасне уявлення розглядалася вже сьогодні, багатьма вченими, такими, як: В.С. Савчук, Д.М. Белов, М.В. Белова, О.В. Бринцев та ін.

Так В.С. Савчук у своїй праці вважав, що ступінь цифровізації судочинства починає позиціонуватися як самостійний показник у системі гарантій доступності правосуддя. Зокрема. Набуває поширення теза про те, що якщо в епоху дистанційних засобів зв'язку звернення до правосуддя вимагає від фізичної (очної) явки до суду, то такі правила судочинства мають розглядатися як обмеження доступу до правосуддя. Автор вважає, що покладені в основу ці вільного судочинства завдання цифровізації вбачаються актуальними і такими, що сприяють оптимізації процедури розгляду та ви рішення цивільних спорів у суді. Водночас крім уточнення і конкретизації згаданих завдань слід більш точно опрацювати механізм їх використання на практиці.

В.С. Савчук вважає, що вітчизняна правова система потребує наступних заходів: доопрацювання та запуск всіх підсистем та модулів ЄСТІС: закріплення на законодавчому рівні розподілу повноважень щодо забезпечення належного функціонування ІКТ в судовому процесі, зокрема шляхом залучення в штат суду додаткових спеціалістів; забезпечення принципу рівності та доступності правосуддя шляхом подолання цифрової безграмотності населення; визначення та закріплення меж цифровізації правосуддя в аспекті поділу повноважень між людиною та комп'ютером; забезпечення навчання та тренінгу відповідних спеціалістів апарату суду в сфері використання ІКТ в судовій діяльності [1, с. 173-174].

Д.М. Белов та М.В. Белова в своїй праці розглядали питання використання штучного інтелекту в судочинстві та судових рішеннях. Вони вважали, що штучний інтелект може значно полегшити процеси судочинства. Забезпечуючи швидкий доступ до інформації та аналізу судових рішень. Однак. Використання штучного інтелекту вимагає уваги до етичних аспектів та забезпечення прозорості. Відповідальності та захисту прав громадян. Науковці вважали, що необхідно розробляти нормативно-правове регулювання, що встановлює стандарти використання штучного інтелекту в судочинстві, здійснювати експертну оцінку та навчання суддів. А також досліджувати та вдосконалювати методи та інструменти використання ШІ., зокрема забезпечувати кібербезпеки, конфіденційності та захист персональних даних [2, с. 319].

Ще у 2016 році, в своїй монографії О.В. Бринцев зазначив наступне: «Перспективне процесуальне законодавство України побудовано на концепції втілення в існуючу традиційну процесуальну форму окремих електронних елементів електронного судочинства». Автор зазначав, що є ще багато вільного місця для подальшого розвитку електронного судочинства в Україні. «Електронний суд» – є елементом інформаційного суспільства – це самостійна унікальна форма судового процесу, заснованого на новітніх інформаційних технологіях, що забезпечують певний цикл розгляду судової справи в електронному форматі. Він вважав, що в Україні є всі передумови для швидкого руху вперед [3, с. 25].

Визначимо, безумовно всі ці погляди мають вплив і значення для розвитку і трансформаційних змін ведення цивільної справи у суді за допомогою новітніх технологій сучасності, але зауважимо, що на наш

погляд, головне це органіка співвідношення форм ведення процесу, зрозуміло, що друга, так звана електронна набуває правових можливостей у вигляді альтернативного формату процесуальної форми цивільного судочинства, але яка повинна все ж таки відповідати головним засадам ЦПК України і не мати з ним законодавчих розбіжностей.

Починаючи з 2014 року Радою суддів України була затверджена так звана Стратегія розвитку судової системи України, де головним акцентом виступав розвиток саме електронного правосуддя, як вже сьогодні ми розуміємо, що такий формат надає багато пріоритету, що стосується перш за все технічного документального обміну процесуальними актами-документами, документами зі справи, паперовими доказами зі справи, можливість їх переслати, підписати електронним підписом і ведення такого розгляду у дистанційному режимі, що надає можливість кожному учаснику судового процесу бути присутнім в той день і час коли воно проводиться, що значною мірою полегшує можливість судового захисту і винесення судового рішення.

Однак, використовуючи новітні технології, суд нажаль все ж таки не може позбутися формату оформлення і дублювання процесуальних актів-документів зі справи, недотримуватися їх паперового оформлення з точки зору юридичної техніки і мати їх в повноцінному форматі письмового документу, що прикладається до фізичної цивільної справи з усіма правилами судового діловодства і правилами фіксування та утримання у цивільному суді, тобто можливості фізично їх потримати і переглянути усіма учасниками справи, які будуть мати на це бажання.

Слід зауважити, що ніхто не може сказати, що цивільне судочинство не повинно просуватися уперед, розвиватися у напрямку інформаційно-комунікаційних технологій, але з точки зору оформлення такої цивільної справи, це можна сказати обтяжує суд, надаючи йому ще більшої роботи по процесуальному оформленню цивільної справи. Щоб забезпечити стабільність оформлення юридичних документів, необхідна належна юридична техніка викладення кожного з них, яка дає знання про конкретні умови оформлення юридичного документа.

Від того, можливо зауважити на наступне і внести пропозиції, які на майбутнє повинні бути зазначені у ЦПК України, *певні категорії справ, які цивільне судочинство буде переглядати лише в електрон-*

ньому форматі і не вимагати від цього паперового документального обігу і ті справи, які представляють певну складність процесуального розгляду і можуть переглядатися лише при безпосередньому засіданні суду зі з'явленням учасників цивільного спору до конкретного суду, безперечно, тут можуть бути деякі поправки, наприклад неможливість бути присутнім свідку в залі судового слухання саме в конкретний день і час – можливість дати пояснення дистанційно, чому ні, але в даному розгляді, це може носити епізодичний, одноразовий характер, що повинно відображатися у конкретних процесуальних нормах ЦПК України, за допомогою попередження суду, його ухвали.

Таким чином, поки, що норми ЦПК України мають формат процесуальної форми, який відображає її в більшій ступені як класичну – паперову, за виключенням таких норм права, які містять розуміння фіксування наприклад, судового розгляду технічними засобами і ведення протоколу судового слухання. Зауважимо також, що при оформленні такого електронного розгляду орієнтуватися на основні принципи цивільного процесуального права, як верховенство права; повага до честі і гідності, рівності усіх учасників судового процесу перед законом та судом; гласність і відкритість судового процесу та його повне фіксування технічними засобами; змагальність сторін; диспозитивність; пропорційність; обов'язковість судового рішення; забезпечення права на апеляційний перегляд справи; забезпечення права на касаційне оскарження судового рішення у випадках, встановлених законом; розумність строків розгляду справи судом; неприпустимість зловживання процесуальними правами; відшкодування судових витрат сторони, на користь якої ухвалене судове рішення. І тут питання може виникати до такого принципу, як *гласність судового процесу*, можливості бути присутнім кожному бажаючому, який захоче бути в залі судового слухання, при дистанційному, електронному розгляді, це не можливо, якщо ми не маємо коду доступу.

Зазначимо, що процесуальна форма цивільного судочинства сприяє послідовності і системі тих дій, які складають судочинство та стадії цивільного процесу. Така характеристика, як стадійність цивільного процесу повинна чітко відповідати нормативним діям, які є зазначеними у ЦПК України, відповідати поступовим процесуальним діям учасників цивільного процесу, але це є запорукою досягнення про-

цесуальних цілей вирішення цивільної справи і винесення законного і обґрунтованого судового рішення. Слід підкреслити, що сьогодні цивільний процес нормативно приходить до того, що так чи інакше з налаштуванням формату електронного суду буде змушений змінити класичний формат діяльності суду, який тепер *може бути різним і окремим для кожної конкретної справи* – це тягне за собою купу новітніх налаштувань, особливо в форматі документообігу і форматі звернення до такого електронного суду. Суд не може виносити рішення, не вислухавши і не обговоривши доводів осіб, які з'явилися у судові засідання. Виникає питання, чи є готовим до того українське процесуальне законодавство, на наш погляд, потрібно перш за все приділити увагу нормам права, які б зазначали характерні ознаки по веденню справи судом в електронному режимі.

Цифровізація однозначно впливає на процесуальну форму цивільного процесу в форматі перш за все документообігу, фіксації ведення справи (дистанційне ведення), але при всьому тому, вважаємо вона повинна бути відображенням стабільності, внутрішнього порядку розгляду цивільних спорів і залишатися такою. Новітня система електронного варіанту ведення справи стає для процесуальної форми цивільного судочинства ще одним *складовим елементом* за допомогою якого сучасне цивільне судочинство має змогу пришвидшити прийняття справи до розгляду, більш вільному прояву спілкуватися обмінюючись документами зі справи, юридичними фактами, однак це вимагає нових об'єктивних і нормативних регулювань для забезпечення законних і обґрунтованих дій суду і учасників цивільного процесу.

Вона повинна бути приведена у відповідну процесуальну форму загального розуміння, процесуальну конструкцію, повинна мати свій процесуальний зміст, що характеризується певними правовідносинами, спричиняє процесуальні дії суб'єктів розгляду, це дозволяє в певному сенсі виносити законні і обґрунтовані судові рішення.

Отже, можна підкреслити наступне, однозначно процесуальна форма цивільного судочинства, може бути трансформована і деяким чином на майбутнє зміненою завдяки впровадженню новітньої електронної системи, законодавство сьогодні обмежує радикальні зміни відносно ЦПК України, обмежуючи його деякими новітніми нормами відносно ведення та фіксування цивільної справа, адже паралельний

розвиток та технічне удосконалення єдиної електронної судової системи так чи інакше, вважаємо приведе до деякого формату та спрощення ведення судового процесу і знайде своє закріплення у нормах цивільного законодавства, а це буде вимагати деяких змін в ньому самому. Залишається багато питань, які стосуються ведення цивільного судочинства в електронному форматі, який при чому дуже швидко набирає практичних обертів удосконалення та застосування, сюди ми можемо віднести питання, які стосуються: кібербезпеки; достовірності доказів та інформації зі справи, що надається учасниками цивільного процесу; виникає питання доступності звернення до суду для громадян України, які можуть вільно в електронному форматі звертатися до суду, а це можна сказати перш за все про правову досвідченість населення та підкріплення цих дій нормами ЦПК України; піднімаються питання етичного та правового розуміння використання штучного інтелекту (добросовісність учасників справи), а також питання пов'язані з наміром втілення так званого робота – суддю, тут взагалі буде нам здається стояти питання відносно етичного розуміння при розгляді такої справи і т.п.

Таким чином, на сьогоднішньому етапі розвитку цифровізації і використання її в форматі процесуальної форми цивільного судочинства повинна сприйматися, вважаємо, як форма, яка повинна допомагати при розгляді справи, полегшувати процесуальні дії учасників судового процесу і не робити складностей відносно процесуальних дій самого суду, електронна форма повинна бути як умова більш досконалою, адже помилки, що можуть виникати у такому суді будуть так чи інакше сприяти на якість роботи судової системи, винесення судових постанов, що буде вимагати перегляду таких справ в апеляції чи касації, навпаки затягувати розгляд цивільних справ, що буде не дуже добрим для реалізації головних засад процесуальної форми цивільного судочинства.

3. Електронні докази у цивільному судочинстві

Відповідно до ст. 76 ЦПК України *доказами є* будь-які фактичні дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи [4, с. 55].

Слід зазначити, що наука представляє собою зміст та розвиток певних явищ, які представляють інтерес в конкретній галузі, або напряду, не виключенням є розвиток та застосування практично так званих юридичних фактів (доказів) без яких на сьогоднішній час ми не мислимо розгляд цивільної справи та винесення законного і обґрунтованого судового рішення, використання таких фактів набувають великого значення не тільки для учасників цивільного процесу, але мають значення для аргументації правосуддя, оформлюючи кожен цивільну справу суд офіційно зазначає вигляд спору який буде притаманний лише йому, його процесуальній формі і характерному змісті.

Зазначимо, що сьогодні ЦПК України має в своєму змістовому фіксуванні велику купу різновидів доказової бази, яку так чи інакше ми можемо використовувати при цивільному спорі: це і письмові, речові, електронні докази, висновки експерта, показання свідки, як відомо докази подаються сторонами та іншими учасниками справи і характерним для них є те, що вони не повинні ґрунтуватися на припущеннях, учасники повинні сумлінно і добросовісно представляти їх для суду.

Судові докази – це діалектичне поєднання інформації (змісту) та її процесуальної форми. Інформація, що відображається у доказах, є предметною. Оскільки вона стосується обставин цивільної справи. Але пізнати дану інформацію можна тільки через її носія [5, с. 34].

Незважаючи на всю різноманітність використання різних видів юридичних фактів, нас у даному випадку зацікавило застосування саме електронного формату доказової бази, оскільки на сьогоднішній час розгляд і вирішення цивільних справ може відбуватися, як у класичному форматі ведення процесуальної форми так і в форматі електронного суду – єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІЕС). Отже в цих двох варіантах ведення цивільного судочинства, суд може використовувати саме юридичні факти в вигляді електронної доказової бази і користуватися нею для винесення судової постанови при вирішенні судового спору.

Зазначимо, що тут не обійшлося без розуміння такого сучасного явища, як *цифровізація* судової системи, яку ми спостерігаємо як тенденцію ведення майбутнього судового розгляду, що веде до певної трансформації процесуальної форми цивільного судочинства, на перетворення її у формат більш електронного використання, ведення

справи дистанційно, складання електронного листа, може бути голосове, або текстове повідомлення, листування і т.і.

Тому, ми можемо підкреслити, що використання електронного доказу, та ще і особливо в веденні судової справи дистанційно впливає на застосування формату змісту і форми цивільного судочинства, тим неймовірніше, що характеристика електронних доказів є достатньо специфічною, про що говорить нам твори різних юридичних теоретиків, серед яких: Павлова Ю.С., Вернідубов І. та Белікова С., Полуніна О.О. і інші.

Так Павлова Ю.С., у своїй праці приділяла увагу запровадженню дослідження зарубіжного досвіду, науковець вважає що є необхідність звернутися до впровадження та використання електронного доказу в країнах прецедентного права та романо – германського типу права. Відомо, що законодавству країн прецедентного типу не характерна наявність кодифікованих нормативно-правових актів, а перевага у регулюванні суспільних відносин віддається судовому прецеденту. Авторка робить акцент на американську систему, німецьку, французьку, систему Англії, а саме типологізації таких електронних доказів (документи написані на комп'ютері; збережені шляхом підключення даних; збережені електронні листи; записи і т.і).

Запровадження та розвиток використання електронних доказів у цивільному процесі Франції та Німеччини тісно пов'язано з явищами електронних електронного підпису та електронного документу. Для законодавства США та Великобританії не характерне пряме визначення поняття електронного доказу як такого, при цьому американська наукова доктрина, як і англійська, широко використовує це поняття. Електронний доказ охоплює всі можливі докази та інформацію, яка може бути передана або збережена за допомогою цифрових пристроїв чи програм та які можуть скласти фактичну інформацію про будь-який факт [6, с. 32].

Вернідубов І. та Белікова С. У своїй праці вказують на різноманіття видової класифікації електронних доказів і їх ознаки, а самеб існування у нематеріальному вигляді; необхідність використання певних технічних засобів для їх застосування у суді; можливість перенесення чи копіювання на різні технічні пристрої без втрати їх сутності; оригінал електронного доказу може бути доданий до матеріалів судової

справи у будь-якому виді судочинства. Особливо важливим фактором для ухвалення судового рішення у справі є відповідність електронних доказів основним чотирьом критеріям: належність, допустимість, достовірність та достатність [7, с. 303].

Полуніна О.О. на сторінках своєї роботи вказує, що існує велика ймовірність, що вже найближчим часом вітчизняне судочинство повністю перейде на електронне доказування, що передбачає абсолютну відмову від особистого спілкування між учасниками процесу і між суддею та учасниками судової справи, що у свою чергу, призведе до необхідності перегляду сутності та змісту багатьох засад і принципів судового провадження. Насамперед принципу безпосередності судового розгляду [8, с. 44].

Отже, ст. 100 ЦПК України, зазначає, що електронними доказами є інформація в електронній (цифровій) формі, що містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (в тому числі текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі. Такі дані можуть зберігатися, зокрема, на портативних пристроях (картах пам'яті, мобільних телефонах тощо), серверах, системах резервного копіювання, інших місцях збереження даних в електронній формі (в тому числі в мережі Інтернет [4, с. 69].

Питання полягає в тому, що сьогодні електронні докази представляють собою певне різноманіття зі своїми технічними характеристиками і це так чи інакше впливає за їх формат обізнаності для суду і учасників судового розгляду, особливо це ускладнюється у вивчення та прийняття таких доказів в форматі дистанційного розгляду справи і від того, до таких юридичних фактів суд повинен приймати як умова більші вимоги розпізнання та відповідальності їх законності, допустимість, достовірності, належності і все одно не зважаючи на те, ст. 100 ЦПК України у своїй нормі дає можливість учасникам справи подавати електронні докази до суду, вони повинні зазначити про наявність у них паперової копії цього електронного доказу, тобто заздалегідь законодавство все одно з певною недовірою відноситься до формату подачі електронних доказів і все одно вимагає більш аргументованого (паперового формату).

Цивільне судочинство у своїх розглядах використовує певні юридичні факти, які взагалі дають оцінку змісту процесуальної форми для кожної судової справи. Самі по собі докази в засадах ЦПК України набули за цей час вимоги, якими можливо охарактеризувати притаманність їх застосування і значення для цивільного процесу, це перш за все: належність доказів; правило доступності засобів доказування; допустимість засобів доказування; належність доказів; достовірність доказів; достатність доказів; стандарт доказування; правила подання доказів; витребування доказів судом; обов'язок щодо доказування; розподіл обов'язку щодо доказування; звільнення від доказування; презумпції та доказова діяльність; «форми» електронних доказів; оригінал електронного документу; роздруківки електронного листування, Інтернет-сторінок; відеозапис; скрін-шоти повідомлень з телефону та планшету, роздруківки з Viber; оцінка електронних доказів; витребування оригіналів електронних доказів.

Отже, безперечно всі ці характеристика важливі для вирішення законного і обґрунтованого рішення з боку суду, але вважаємо, що саме достовірність дає правову основу оцінки доказової бази для справи, тому що представляє сумарну оцінку юридичних фактів, певної інформації з різних джерел походження.

Також слід підкреслити, той факт, що лише останній час у ЦПК України зазначені норми права, які містять розуміння положень до цієї характерної вимоги цивільної процесуальної форми при вирішенні справи, а саме це ст. 79 та ст. 80 ЦПК України. Так, ст. 79 має *назву достовірність доказів* і включає лише одне положення, а саме: достовірними є докази, на підставі яких можна встановити дійсні обставини справи. Ст. 80 ЦПК України в своїх засадах має лише два положення, а саме: достатніми є докази, які у своїй сукупності дають змогу дійти висновку про наявність або відсутність обставин справи, які входять до предмета доказування; питання про достатність доказів для встановлення обставин, що мають значення для справи, суд вирішує відповідно до свого внутрішнього переконання.

Вважаємо, що більша частина з цих законодавчих положень мають можливість на існування, але хотілося б більшої конкретики, особливо, того положення, що стосується можливості вирішувати суду відповідно до свого *внутрішнього переконання суду*, хотілося б на

наш погляд більшої правової стандартизації цього положення, тому, що виглядає так, що тут задіяне більше вимога, яка стосується достатності доказів, що представляються у суді. Здається, що таке судове рішення може викликати певну недовіру і сумнів з боку сторін, що беруть участь у розгляді справи, тому і це буде пов'язано з тим, що не була розкрита можливість в повному об'ємі саме пізнання для результату винесення обґрунтованого і законного рішення. Виходить, що ця засада лишає об'єктивності уявлення для всіх учасників сторін, обмежує їх пізнання, яке може існувати в даному випадку лише для цивільного суду і судді в цілому.

Підкреслимо, що перш за все цивільний процес в основі своєї має змагальність між сторонами, які мають формат представлення суду юридичних фактів, що дадуть змогу визнати правою одну зі сторін, тому все ж таки суд повинен дати максимальну можливість реалізувати права цих сторін і самому реалізувати можливість максимального занурення до характерних ознак цієї справи і її обґрунтування.

Сучасні наукові дослідження доводять, що під достовірністю доказів слід мати на увазі такий рівень правдивості доказових відомостей, що дає змогу суду з високим ступенем ймовірності бути переконаним в існуванні або не існуванні фактів чи обставин, які входять до предмета доказування, а також визначити відповідні дані доказами [9, с. 169].

Таким чином, вважаємо, що достовірність повинна вказувати на багатоманітність доказової бази, що була застосована при розгляді цивільної справи і та вимога, яка не залишає місця для сумніву, що щось було забуто, або взагалі не переглянуто судом, або не була дана можливість учасникам судового процесу надати такий факт, що можливо у процесі його перегляду, надасть якусь правову інформацію, що може мати значення для винесення судового рішення і визнання правоти однієї із сторін. Цивільна процесуальна форма не повинна мати внутрішні протиріччя між правовими явищами, вона повинна діяти згідно стандартів максимального пізнання істини.

Повертаючись до розуміння формату електронного доказу, визначимо суперечливий формат оцінки таких доказів для суду, їх критерії по яких визначається можливість взагалі їх приймати і розглядати в залі судового слухання, особливо виникають питання, якщо судовий

розгляд проходить дистанційно, це означає і вказує на можливість, лише в електронному форматі прикладати та переглядати докази зі справи. Стаття 100 ЦПК України вказує у п. 4, що учасник справи, який подає копію електронного доказу, повинен зазначити про наявність у нього або іншої особи оригіналу електронного доказу. Але, тут вважаємо треба звернути увагу на можливість певної недостовірності таких доказів, якості їх перевірки в формі оригіналу, тому, що критерій оцінки таких юридичних фактів для суду ще є невідомими і не визначеними законодавством.

Таким чином, акцентуємо нашу увагу на тому, що сучасний етап ведення цивільного процесу припадає на виникнення необхідного технічного уявлення і електронного запровадження у застосуванні цифровізації в судовій системі, це спонукало на виникнення новітніх технічних можливостей для цивільного суду, які сучасне цивільне законодавство не може оминати і від того ми вже можемо розраховувати на цю можливість як на *необхідну*, але незважаючи на такий закладений фундамент новітніх технологій, суд в деяких питаннях залишається не обізнаним і не має конкретних правил тлумачення електронних юридичних явищ, а саме наприклад, формат вигляду достовірності такого електронного доказу. Тому судовій системі сьогодні приходить не легко, вона вимушена на ходу реалізовувати і засвоювати практичні навички використання новітніх технологій і формат їх розпізнання в їх юридичній необхідності для вирішення конкретної справи і винесення законного і обґрунтованого судового рішення.

Отже, важливою складовою правосуддя у цивільних справах є доказування. Діяльність суду та учасників судового процесу є специфічною і необхідною, вона на сьогоднішній день є врегульованою процесуальною формою (нормами цивільного законодавства), і ще наприкінці розгляду спору буде мати і свій притаманний їй процесуальний зміст. Безперечно використання формату електронного доказу буде залежати від логічного збору доказової бази з її різноманіттям, серед яких одним із новітніх є електронний доказ.

Підкреслимо, що ЦПК України та діяльність учасників спору мають змогу застосовувати всі їх різновиди, якщо вони є у справі, тому, вважаємо за необхідне визначити і розмежувати певні характерні, *ознаки електронних доказів*, тому, що ми маємо справу з їх *видовими*

різновидами, так сталося, та залежними від того характерними особливостями.

Перш за все, відносно різновиду всі вони є зазначеними у ЦПК України, ми їх зазначали вище згідно ст. 100 ЦПК України : інформація в електронній (цифровій) формі, що містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (в тому числі текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайті (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі. Такі дані можуть зберігатися, зокрема, на портативних пристроях (картах пам'яті, мобільних телефонах тощо), серверах, системах резервного копіювання, інших місцях збереження даних в електронній формі (в тому числі в мережі Інтернет).

А по друге, можна визначити *характерні особливості* таких доказів, вони можуть бути : нестійкими, за певних обставин інформація в пам'яті пристрою може бути змінена або втрачена; можна копіювати без втрати якості необмежену кількість разів, і будь-яка наступна копія не буде відрізнятися від оригіналу; можуть бути створені людиною, так і бути результатом функціонування інформаційної системи; потребують специфічного порядку збирання, перевірки й оцінки; вільно переміщуються в електронній мережі без технічного носія та не мають нерозривного зв'язку з матеріальним носієм; не видно неозброєним оком: вилучити їх подекуди може лише спеціаліст; можуть бути під робкою в якості використання штучного інтелекту; залежите від енергопостачання: у разі розрядки пристрою або недостатності пам'яті система накладає (записує) нову інформацію замість попередньої, а це значить, що й докази можуть бути знищені; комп'ютерна пам'ять може бути пошкоджена або знищена під впливом фізичних факторів; може бути видалена автоматично, або може бути збій видалення конкретних файлів.

Зауважимо, таким чином, що кожен з цих електронних доказів відповідно своєї характеристики повинен мати дуже вузькі параметри вивчення та визнання їх достовірності при розгляді цивільної справи, і тому вважаємо, що кожен з них все ж таки на майбутнє буде мати визнані законодавчо правила їх прийняття при розгляді цивільної справи.

Так, наприклад достовірність звуко- та відеозапису потрібна перевірятися технічними аспектами їх створення, саме з якого пристрою вони робилися, і не застосовувався при цьому штучний інтелект, а цю характеристику може провести лише спеціаліст (експерт), який знається на цій справі.

Оцінювання електронних доказів – це розумово – процесуальна діяльність суду та учасників справи, яка направлена на здійснення остаточного висновку щодо підтвердження або спростування фактів предмету доказування за допомогою електронних доказів. Зміст оцінювання електронного доказу формують індивідуальні (належність, допустимість та достовірність) та системні (достатність та взаємозв'язок доказів) критерії їх оцінювання [10, с. 375].

Визначимо, що сьогодні цивільні суди все більше використовують у своїй діяльності розгляд формату електронного доказу, це вже сучасність цифровізації та технічного прогресу, який не оминув і судову систему. Але, вважаємо, що в результаті такого застосування можуть виникнути різні, багатогранні, унікальні випадки при оцінці цих юридичних фактів і з боку учасників цивільного судочинства і також при прийнятті їх судом для розгляду.

Дозвольте, надати деякі на татки по прийняттю деяких різновидів таких електронних фактів:

- що електронні докази слід розглядати в форматі лише електронних даних на портативних носіях чи в мережі Інтернет, і тому подачі таких доказів не може бути в форматі скріншотів, Інтернет посилань чи копій, учасники справи повинні бути зацікавленні в доцільності збереження оригіналу таких доказів на відповідних носіях;

- суд може розглядати лише ті електронні докази (листи), і які надходять з існуючої електронної пошти і підтверджують приналежність до конкретного учасника (персоніфікація) цивільного судочинства;

- скрін – шоти не слід розцінювати, як належні докази, вони не є в даному випадку аутентичними на сто процентів і повинні підпадати під сумнів їх оцінки судом;

- електронні (цифрові) докази набагато легше змінити чи підробити, ніж традиційні форми доказів, від того вони набувають дуже великого значення для їх оцінки і прийняття до судового розгляду;

– цивільні суди повинні користуватися певною системою на майбутнє, яка дозволяє розпізнати використання штучного інтелекту та підrobку електронного доказу (відео, аудіо запис і т.і.) – це є дуже важливим для достовірності такого доказу;

Отже, використання електронних доказів є достатньо різноманітним і неоднозначним сьогодні для цивільного судочинства, хоча можна сказати набуває все більшого застосування учасниками судової справи. Також слід вказати на складність їх розпізнання, що обумовлюється тим, що норми ЦПК України лише зазначають наявність таких доказів, але їх оцінку дослідження та спірні питання по їх використанню лише пропускаються, без усякої конкретики.

Таким чином, такі наукові дослідження відносно питань застосування електронного формату доказової бази ще по переду серед науковців та юристів – практиків, це прекрасна можливість проаналізувати процесуальні особливості характеру цих логічних електронних фактів, що використовуються учасниками судового спору. Вид електронного доказу сьогодні залежить перш за все від його носія (матеріального збереження чи фіксування) та від процесуального змісту такого об'єкта, що безперечно має значення для вирішення цивільної справи і винесення законного і обґрунтованого судового рішення.

4. Висновки

Цифровізація на сучасному етапі розвитку людства охопила різні напрями діяльності і розглядаючи розуміння застосування її в судовій системі цивільної процесуальної форми, ми перш за все повинні підкреслити неминучий подальший розвиток цієї діяльності, яка вважається повинна полегшити процеси пов'язані електронним документообігом, який є невід'ємною складовою фіксування і оформлення цивільних справ з використанням електронних доказів, на які опираються учасники цивільного судочинства при розгляді справи і винесення судової постанови.

Отже, одним з ключових трендів є підготовка і запровадження новітніх технологій у функціональну діяльність суду, можливість учасників бути більш обізнаними в контексті запровадження штучного інтелекту і новітнього розуміння використання цифровізації.

Разом з тим виникає велика купа питань при використанні такого

технічного запровадження, це і кібербезпека з підвищенням захисту електронного документу і використання так званого штучного інтелекту, саме розпізнання підробки електронних доказів, документів і т.і.

Отже, застосування цих технологій вважаємо, приведе до більшої ефективності, безпеки та зручності обробки даних сприяючи подальшому прогресу у сфері цифровізації та електронного документообігу.

Таким чином, слід наголосити про те які неточності і недосконалості при оформленні та розгляді цивільної справи, помилки, які можуть робити учасники судового спору на цей час, ця недосконалість говорить лише про те, що суб'єкти цього процесу не володіють філігранно усіма технологіями спілкування у електронному режимі, тому на майбутнє це призведе до пропозиції навчання застосування саме таких форм технічного прогресу, що дасть можливість не обтяжувати, а полегшувати і звернення до суду і розгляд справи і її оформлення з боку судової системи.

Список літератури:

1. Савчук В.С. Цифровізація цивільного судочинства: переваги та недоліки. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 3. С. 171–174.
2. Белов Д.М., Белова М.В. Штучний інтелект в судочинстві та судових рішеннях. Потенціал та ризики. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2023. № 78. С. 315–320.
3. Бринцев О.В. «Електронний суд» в Україні. Досвід та перспективи : монографія. Харків : Право, 2016. 72 с.
4. Цивільний процесуальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 1 липня 2024 р. Київ : ПАЛІВОДА А.В., 2024. 336 с.
5. Андрійцо В.Д. Докази як об'єкт на етапі збирання доказів у цивільному процесі. *Право і суспільство*. 2013. № 4. С. 33–38.
6. Павлова Ю.С. Електронний доказ в цивільному процесі: Зарубіжний досвід. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2023. № 2. С. 29–33.
7. Вернидубов І., Белікова С. Електронні докази: Поняття, особливості та проблеми щодо їх дослідження судом. *EUROPEAN POLITICAL AND LAW DISCOURSE*. Volume 5 Issue 2. 2018. С. 299–305.
8. Полуніна О. О. Електронні докази як особливий засіб доказування у цивільному процесі / Реформування цивільного процесуального права в умовах інтеграційних процесів в Україні : ім. Ю.С. Червоного (Одеса. 18 грудня 2020 р.) [Електронне видання] / за заг. ред. д.ю.н., професора Н.Ю. Голубевої. Одеса : Фенікс, 2020. С. 42–45.
9. Грабовська О.О. Теоретико-правові проблеми доказування у цивільному процесі України: дис.. докт. юрид. наук: спец. 12.00.03; Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. Київ, 2018. 563 с.

10. Феннич В.П. Оцінка електронних доказів у цивільному процесі (на прикладах окремих категорій судових справ). *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2022. № 71. С. 371–375.

References:

1. Savchuk V.S. Digitalization of civil proceedings: advantages and disadvantages. *Legal scientific electronic journal*. 2024. № 3. P. 171–174.
2. Belov D.M., Belova M.V. Artificial intelligence in legal proceedings and court decisions. Potential and risks. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: Law*. 2023. № 78. P. 315–320.
3. Brintsev O.V. “Electronic court” in Ukraine. Experience and Prospects: a monograph. Kharkiv: Pravo, 2016. P. 72.
4. Civil Procedure Code of Ukraine: current legislation as amended and supplemented as of July 1, 2024. Kyiv: Palyvoda A. B. 2024. 336 p.
5. Evidence as an object at the stage of collecting evidence in civil proceedings. *Law and Society*. 2013. № 4. P. 33–38.
6. Pavlova Y.S. Electronic evidence in civil proceedings: Foreign experience. *Actual problems of domestic jurisprudence*. 2023. № 2. P. 29–33.
7. Vernydubov I., Belikova S. Electronic Evidence: Concept, features and problems of their research by the court. *EUROPEAN POLITICAL AND LAW DISCOURSE*. Volume 5 Issue 2. 2018. P. 299–305.
8. Polunina O.O. Electronic evidence as a special means of proof in civil proceedings / Reforming civil procedural law in the context of integration processes in Ukraine: named after Y.S. Chervonyi (Odesa. December 18, 2020) [Electronic edition] / edited by Doctor of Law, Professor N.Y. Holubeva. Odesa: Phoenix, 2020. P. 42–45.
9. Grabovska O.O. Theoretical and legal problems of proof in the civil procedure of Ukraine: Doctor of Laws dissertation: specialty 12.00.03; Taras Shevchenko National University of Kyiv. Kyiv, 2018. 563 p.
10. Fennich V.P. Evaluation of electronic evidence in civil proceedings (on the examples of certain categories of court cases). *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University*. 2022. № 71. P. 371–375.